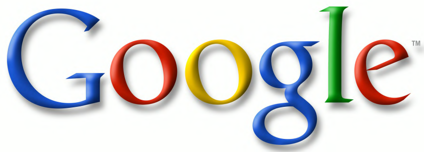
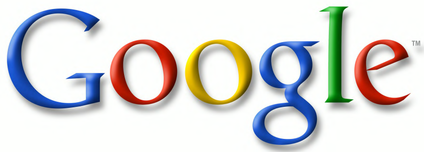

Google

WIDENER
HN TELQ 1

C. L. N. Mynster.

Har S. Kierkegaard fremstillet de christelige Idealer — er dette Sandhed?

Udgivet med et Forord

af

Jakob Paulli.

Kjøbenhavn.

C. A. Reitzels Forlag.

1884.

C. L. N. Mynster.

Har S. Kierkegaard fremstillet de christelige Idealer — er dette Sandhed?

Udgivet med et Forord

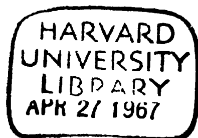
af

Jakob Paulli.

Kjøbenhavn.

C. A. Reitzels Forlag.

1884.

Kjøbenhavn. — Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri.

Forord.

Iblandt min afdøde Morbroder, Professor C. L. N. Mynsters efterladte Papirer fandtes der et Manuskript, hvorpaa der stod: „ønskes trykt efter min Død“. Af en Randbemærkning kunde det ses, at det var paabegyndt i Sommeren 1881 kort efter Læsningen af S. Müllers lille Literaturhistorie men henlagt paa Grund af andre Arbejder. Næste Aar blev det taget frem paa ny og i alt væsenligt fuldført, dog blev Slutningen først skrevet i Foraaret 1883. Selv om der nu ikke havde været et udtrykkeligt Ønske at efterkomme, vilde jeg dog med Glæde have udgivet dette fortræffelige lille Arbejde, der ikke blot er saa karakteristisk for dets Forfatter, men som i al sin Beskedenhed synes mig at give et betydningsfuldt Bidrag til et af Tidens vigtige Spørgsmaal. Men hellere end at skrive en vidtløftig Anbefaling som Forord for denne Afhandling, der taler klart og godt nok for sig selv, og som jeg kun kan ønske den størst mulige Udbredelse, vil jeg ledsage Udgivelsen med nogle faa Ord til Erindring om dens Forfatter.

Det blev i Anledning af Ludvig Mynsters Død med Rette sagt, at den, der besøgte ham, havde en Følelse af at træde et Stykke ind i Fortiden. Efter sin Moders Død havde han i de sidste 10—12 Aar boet i en Bagbygning i Bredgade. Selve Huset, dets Opgang og Omgivelser var gammeldags, og kom man ind i hans Lejlighed, som kun bestod af nogle faa Værelser, saa fandt man gammeldags Møbler, der kun lidet svarede til Nutidens Krav til Komfort, gamle Billeder paa Væggene, mest Portrætter af de Mænd, paa hvem han satte højest Pris, og en Del Reoler, hvis Hylder væsenlig var optagne af ældre Værker. Kunde man en sjælden Gang faa et Glimt at se af hans Gjemmer, da var disse fyldte med omhyggelig samlede Papirer og Breve — altsammen Minder fra den ældre Tid. Der levede han i sin Ensomhed, og især om Aftenen, naar de omliggende Værksteder var lukkede, og naar man ikke mere hørte Støjen fra de tilgrænsende Arbejdspladser, kunde der være saa stille i hans Bolig, som om man var langt borte fra den store By med det stærkt bevægede, larmende Liv. Men han savnede ikke dette Liv og forstod næppe engang ret den praktiske Tid med al dens travle Uro og forcerede Levevis.

Ludvig Mynster var udgaaet fra et Hjem, der i en Aarrække havde været et af Datidens aandelige Brændpunkter. Der blev de Spørgsmaal, som rørte sig i Tiden underkastede en omhyggelig Drøftelse, hvad enten Resultatet nu blev, at de fandt Tilslutning eller vakte Modsigelse. Og saa godt som alle betydnings=

fulde Mænd i Aarhundredets første Halvpart fik Del i Bispegaardens Gjæstfrihed og gav deres Bidrag til det aandelige Liv i dette Hjem. Det var Minderne fra denne Kreds og dette Liv, som bestandig fulgte Ludvig Mynster. Det viste sig i de skristlige Arbejder, som udgjorde hans senere Aars Hovedsyssel, og det kom saa tit frem naar man talte med ham. Ikke blot havde han en beundringsværdig Hukommelse, der næsten aldrig slog fejl, men ved sin dybe Pietet overfor sit Barndoms- og Ungdomshjem dannede han det levende Bindeled imellem den yngre Slægt og J. P. Mynsters Hjem og Kreds, og Traditionen fra Bispegaarden kunde ikke have fundet nogen mere trofast Bevarer end ham.

Denne Syslen med Fortiden udelukkede imidlertid ikke, at han var i fuld Forstaaelse med, hvad der bevægede sig i Nutidens Literatur. Han læste meget, og jeg har kjendt faa Mennesker, som en Forfatter kunde være bedre tjent med at have til Læser end ham. Det er jo ikke sjældent, at de, som er opvoxede under helt andre literære Vilkaar, slet ikke kan forsone sig med den nyere Tids Strømninger, men det var ikke Tilfældet med Ludvig Mynster. Han var et ydmygt og beskedent Menneske, der dømte sig selv strængt; deraf kom det vel, at han dømte saa mildt om, hvad andre frembragte. Man kunde være vis paa, at naar han havde læst en Bog, og deri fundet Spor af noget godt, Foraarstegn, som indeholdt en Bebudelse, saa var han altid den første til at fremdrage dette og yde det sin varmeste Anerkjendelse. Derfor kunde det næsten være

farligt for et begyndende Talent at vælge ham til literær Raadgiver, da det laa hans humane Natur langt nærmere at dvæle ved et Arbejdes Lyssider end ved dets Skyggesider. Men mere end en vil vistnok sige ham Tak i hans Grav for mangt et opmuntrende og tilskyndende Ord, som ikke er blevet glemt.

Selv var han ikke nogen stærk produktiv Aand; det skrev sig fra den Sygelighed, hvormed han i over Halvdelen af sit Liv har kæmpet. Men hans Ungdoms samtidige har alle været enige i at anerkjende hans usædvanlige Begavelse, hans Finhed og Hensynsfuldhed og den Sandhedskjærlighed, hvormed han stræbte at komme til fuld Forstaaelse af de forskjellige Fænomener, førend han bedømte dem. Og hans betydelige Evner var ikke blot blevne udviklede under et alvorligt Studium her hjemme, men han havde høstet rigt Udbytte ved sine Udenlandsrejser. Hans Kraft blev imidlertid knækket tidlig af Sygdom og det Mismod, som en Tid lang fik Magt over ham. Skal altsaa hans Livs Resultater bedømmes, maa det ikke glemmes, at han ikke blot kæmpede den Kamp, som alt aandeligt Arbejde koster, men at han tilmed bestandig maatte overvinde de Hindringer, der stammede fra hans skrøbelige Legeme.

Hans Betydning som Skribent skal derfor ikke søges i hans originale Arbejder — skjønt han har vundet Anerkjendelse for flere af sine mindre Skrifter. Men den skal søges i de forskjellige literærhistoriske Samlinger, som skyldes ham, og som hans Flid og Kund-

skabsfylde, hans Smag og Nøjagtighed gjorde ham særlig skikket til at udgive.

Naar en Mand dør, der har levet saa stille og ensomt som Ludvig Mynster, vil han kun blive savnet lidt i den store Verden. Men den Kreds, der har staaet ham nær, der har kjendt hans alvorlige Tro og hans varme Hjærte, som røbede sig i inderlig Deltagelse, vil bevare Savnet af, at han er borte. Det var med en Følelse af dybt Vemod, at ganske faa af hans Slægtninge og Venner en stjærneklar Frostaften fulgte hans Kiste fra hans Bolig til Kirkens Kapel. Nu var der jo blevet helt tomt i hans beskedne Hjem, hvor han efter faa Dages Sygdom en Søndag Formiddag, omgiven af nogle af sine allernærmeste, var død stille og mildt som et Menneske, der er træt og lægger sig til at sove. Men den kjærlige Deltagelse, der ytrede sig ved hans Død, var et Tegn paa, at der er mange, som vil bevare Mindet om ham, fordi de har følt Sympathi for det Liv og den Gjerning, som nu er afsluttet.

Jakob Paulli.

Har S. Kierkegaard fremstillet de christelige Idealer — er dette Sandhed?

Der hersker i den almindelige Dom om S. Kierkegaard en mærkelig Uklarhed. De fleste sundt dømmende Christne synes enige om, at der er noget væsenligt Galt, noget Umenneskeligt og Umuligt i hans Opfattelse af Christendommen, med hvor blændende Aandsfuldhed den end er traadt frem; alligevel omtales han af vore yngre Skribenter, og just af de Toneangivende iblandt dem, som Den, der dog væsenligt skal have havt Ret, som Den, der ikke blot skal være vor genialeste Religionsphilosoph, men ogsaa fremfor nogen Anden have gjort det christelige Ideal gjældende i dets fulde Renhed og Sandhed [1]). At komme ud af denne Uklarhed skulde dog høre til det meest Magtpaaliggende for dem, som ville være Christne, de maae dog fremfor Alt være paa det Rene med, hvad Christendom er — vi tale ikke her om den som

---

[1]) See bl. A. Winkel-Horn: Dansk Literaturhistorie. Sigurd Müller: Kortfattet dansk Literaturhistorie til Brug i Skole og Hjem. S. 225.

Lære og Bekjendelse, men som den viser sig i Livet, som „Christi Efterfølgelse". Har Kierkegaard Ret, maae vi jo Alle bekjende, ikke blot at vi ere „daarlige Makkere" — som „Fædrelandet" engang udtrykte sig, og denne Bekjendelse bør tilvisse ikke falde os saa vanskelig — men at vi ere paa heelt urigtig Vei, at vi for at fuldkomme Guds Villie maae gjøre et udvortes Brud med vor hele vante Leveviis, ikke ringere end det, Munkene gjorde i den katholske Tid, naar de bogstaveligt gik ud af Verden.

Vi have allerede tidligere, i et lille Skrift, som vi kaldte: „Nogle Erindringer og Bemærkninger om J. P. Mynster", udtalt, hvad vi endnu fastholde: baade at der til en vis Grad er en Modsætning mellem den tidligere Kierkegaard og den senere, skjøndt Spirer til Denne naturligviis ere at paavise hos Hiin, og at der hos den sidste, som han traadte frem fra det bekjendte Angreb af paa Mynster, fandtes en hos en Aandens Mand høist overraskende Sammenblanding af det Udvortes med det Indvortes[1]). Dem, som ikke ville gaae ind paa, hvad vi søgte at hævde: at Mynster i sit indre Liv, tildeels ogsaa i sit ydre, var fuldt indviet i den „Lidelse", som Kierkegaard gjorde gjældende som den sande Christens Kjendetegn, havde vi Lyst til at spørge: hvad de da egentligt ville, at Mynster skulde have gjort Mere i det Udvortes?

---

[1]) Smlgn. det lille Skrift S. 48—49 (og om det første Punkt S. 14—15).

Skulde han have brudt med Alt, hvad der kaldes Lykke og Velstand, — skulde han have sagt, da han blev Bisskop: jeg vil ikke boe i en Bispegaard, jeg vil bosætte mig i en Hytte, i en Ørken, for ikke at sige: paa en Søile, som de gamle Styliter? — Nogle ville maaskee mene, at vi fordreie Angriberens Mening; — man gjennemlæse da hans Angreb[1]). Det var jo det, han indvendte imod Mynster, hvorfor denne ikke turde kaldes et Sandhedsvidne: at dette Navn fortjener kun Den, „hvis Liv fra Først til Sidst var ukjendt med Alt, som hedder Nydelse“, „som i Armod vidnede for Sandhed, i Ringhed og Fornedrelse, — miskjendt, forhadt, afskyet, bespottet, forhaanet, udgriint — — — —, hudflettet, mishandlet, slæbt fra det ene Fængsel til det andet — og saa tilsidst korsfæstet eller halshugget eller brændt eller stegt paa en Rist, hans afsjælede Legeme af Rakkeren henslængt paa et afsides Sted ubegravet eller brændt til Aske og henkastet for alle Vinde“. Dette er exalteret Tale — det skulde synes, at herom maatte der være Enighed mellem sundt tænkende Christne. Uklarheden er desuagtet saa stor, at Mange blive ved med at mene: dette er dog i Grunden det Rette, Dette er „Idealet“, Dette er „det nye Testamentes Christendom“.

Er dette virkelig Sandhed? — Man skulde troe, at Spørgsmaalet herom maatte være vigtigere end

---

[1]) See Kierkegaards Bladartikler, samlede efter hans Død. S. 59—60.

alle andre. At denne Christendom ikke var Luther's, ikke var Apostelen Johannes's, blev alt indvendt i Stridens Nyhed. Hvor stor end Luthers Trængsel har været, om end „Korset“ i hans Liv har været hyppigere end „Rosen“: han kjendte og søgte dog mangen ædel Livsnydelse, han søgte ikke Martyrier, som Herren ikke selv lagde paa ham. Og Apostlene — ja vel kjendte de rigelig til Ringhed og Fornedrelse, til Fangenskab og Bespottelse, og selv Johannes, som hverken blev korsfæstet eller halshugget, har været hudflettet og slæbt i Fængsel. Men mange gode Timer have de dog ogsaa havt med deres Brødre og Venner, med deres elskede Menigheder, og de vare derfor dog vel ikke mindre Christne og Sandhedsvidner. Den Apostel, som havde arbeidet mere end alle de Andre, har dog ogsaa kjendt Hviletider og Aar, hvor han kunde glæde sig ved den Frihed, han nød, see de grundlagte Kirker opblomstre og fæstne sig. Ikke heller læse vi, at de anseete Hedninger, som ved Daaben lode sig optage i den christne Kirke, gjorde noget Brud med den Livsstilling, hvori de hidtil havde levet. Var dette Fordringen, maatte „Apostlenes Gjerninger“ have fortalt os noget Saadant om Hofbetjenten fra Meroe, om Stokmesteren i Philippi, om den romerske Høvedsmand i Cæsarea, istedetfor at vi ved Fortællingerne om dem faae det Indtryk, at de ogsaa som Christne ere blevne i det Kald, hvori de ere blevne kaldede som Hedninger. Abraham i det gamle Testamente var en rig Mand og var dog

„Guds Ven"; paa samme Maade ere uden Tvivl Cornelius's Almisser fremdeles blevne ihukommede af Gud (Apostl. Gj. 10, 4), og han har i det Ydre levet efter sin Daab som før og faaet godt Vidnesbyrd af Folket og af den høieste Dommer, uden at han bogstaveligt har solgt alt sit Gods og givet det til de Fattige. Fordi Christus i det nye Testamente har fordret dette af een rig Yngling, vil man gjøre det til Christendommens almindelige Fordring; og han erklærede dog selv, at Frelsen var vederfaret Zachæus's Huus, som kun gav Halvdelen af sit Gods til de Fattige, og han priste hiin Øverste i Capernaum for hans Tro, uden at kræve af ham nogen ydre Forandring. Visselig skulle hans sande Disciple „forlade alle Ting og følge ham"; men „Bogstaven ihjelslaaer, Aanden levendegjør": det er ingen Udflugt eller Tillempelse at tage disse Ord aandeligt. De skulle forlade den overveiende Vedhængenhed ved alt Andet end Ham, hvem de skulle følge i Alt. Og har en Christen, besjælet af „den høiere Kjærlighed", forladt, hvad der ellers var ham det Kjæreste: sit Kald, sit Talent, sine jordiske Forhold („hadet Fader og Moder"), da vil den Herre, som er bleven ham det Høieste, i de fleste Tilfælde give ham tilbage til Det, han forlod, og han skal da modtage det af hans Haand. Peder forlod sin Fiskedræt for at være med Ham, der vilde gjøre ham til Menneskefisker; men Denne har dog til Tider sendt ham tilbage til den jordiske Gjerning.

Idealet for en Christen maa dog være, altid at kunne sige med en af vore Psalmer:

„Jeg være vil,
O Jesu mild!
Hvor Du mig helst vil have,“

eller simplere, altid at ville gjøre Guds Villie. Men Gud vil noget Andet af sine Børn, Christus noget Andet af sine Bekjendere i de sædvanlige Tider, under rolige, ordnede Forhold, end i saadanne, hvor Kirken blev stiftet under Kamp og Strid. Det er høist et Ideal for Forfølgelsens Tider, Kierkegaard har fremstillet, slet ikke et for det 19de Aarhundrede. Havde Mynster lagt an paa at fremstille dette Ideal i sit Liv, havde han aldeles ikke gjort — vi vove at paastaae det — hvad der var Guds Villie med ham, han var i saa Fald bleven en Don Quixote. Thi som denne spanske Ridder vilde drage Middelalderens Eventyr og Kæmpebedrifter over i den nyere Tid, vilde med al Magt fastholde, hvad der til en vis Tid var stort, som det Store for alle Tider: saaledes vilde Den handle, der efterkom Kierkegaards Fordring. At ville overføre de første christne Aarhundreders Martyr- og Blodvidne-Scener i Nutiden, er kun Don Quixoteri. „Ingen af os har været fristet til Blodet“, har Mynster sagt i en af sine Prædikener, men hvem Gud ikke har ført i denne Fristelse, skal dog vel ikke frivilligt søge den. Men altid vil der være Anledning for ham til at sige med en Psalme, hvad Mynster ideligt anvendte:

„Til Martyrkronens Straaler ei
Jeg løfte tør mit Øie.
Mit skjulte Kors paa stille Vei
Seer Gud dog i det Høie".

Thi Kors vil der altid være for en Christen; og det er ikke den brede Vei eller Lunkenhed, der skal prædikes. Men mon Striden i det „Skjulte" er lettere og mageligere end den ydre og opsigtvækkende? Mynster holdt altid paa det gamle Ord: at „Den, som behersker sit Sind, er større end den, som indtager en Stad", at Taalmodigheden, som han udtrykte det, „er det bedste Mod". Det er langt lettere — sagde han til sine Confirmander — at styrte sig i den udvortes Strid og vinde Heltemodets Laurbær, end at stride „den Kamp, som Ingen saae", som kun lønnes af usynlige Krandse. Naar det derfor i Sigurd Müllers Literaturhistorie hedder om Mynster — hvem der indrømmes „en anseelig Plads i vor kirkelige Udviklings Historie" — „nogen „stor" Aand var han ikke", da synes den af os oprigtigt agtede Forfatter[1]) at tage Storheds-Begrebet for ud-

[1]) Hr. S. Müller synes os fornemmelig at have indlagt sig literærhistorisk Fortjeneste ved sin „Haandbog i den danske Literatur, udg. til Brug i Skole og Hjem". Selv om forskjellige af de valgte Stykker kunne være vel alvorsfulde for ganske unge og umodne Læsere, maa det dog meget paaskjønnes, hvorledes han har fremdraget kjærnefulde og ægte religiøse Afsnit af de lidet kjendte Forfattere fra Reformationstiden og „det lærde Tidsrum",

vortes. Skulle de Aander være de største, som have voldt meest Allarm, kommer Mynster rigtignok tilkort. Stille vi ham derimod sammen med dem, der for den nævnte Literærhistoriker og for Størstedelen af Nutiden ere de Store, Mænd som Grundtvig og Kierkegaard, er det et Spørgsmaal: hvem Salomon's Viisdom vilde give Fortrinnet. I den Kunst at beherske sit Sind har dog nok Mynster her havt Forrang for de to Andre.

„Tidens største religiøse Bevægelser" — som de traadte ham imøde hos de to Nævnte — „forstod han Intet af", siges der fremdeles i det som Skolebog anbefalede Skrift. Enhver stor Mand har havt sin Achilleshæl; og vi have indrømmet (i de oven omtalte smaa „Erindringer"), at Mynsters var en stundom noget eensidig, exclusiv Strenghed. At saaledes det Øie, han havde for det Sværmeriske hos Grundtvig, og hvad han ansaae for dettes fordærvelige Virkninger, for meget kan have været lukket for hans øvrige po-

---

Ord fra Fortiden, til hvilke Nutiden kan have Gavn af at lytte. Ogsaa hans „fortfattede danske Literaturhistorie" maa Selvstændighed tilkjendes saavelsom Friskhed i Fremstillingen; men ligesom Dommene stundom ere lidt skære, udarter Friskheden paa sine Steder til en vis Raskhed, som neppe er paa sin Plads i en Skolebog (Explr. paa begge Dele: S. 159 hans Yttring om Oehlenschlægers „Stærkodder", S. 226 om Sibbern, hvem han ikke vil indrømme Dybde og Originalitet som Tænker). Vi tiltroe Forf. Sandhedskjærlighed nok til i en ny Udgave at ville forandre og modificere Et og Andet.

sitive Betydning, kunne vi villigt gaae ind paa — og altsaa tildeels indrømme S. Müller: han forstod ikke Grundtvig. Om Kierkegaard derimod kunne vi ikke erkjende det. Neppe var Kierkegaard traadt frem med de første af sine direct=religiøse Skrifter, før Mynster, saa varmt som en ældre Forfatter kunde gjøre det mod en yngre, erklærede sig for ham. „Jeg har ogsaa læst det mærkelige Skrift: „Frygt og Bæven" — skrev han i sin Artikel: „Kirkelig Polemik" 1844 —, „og hvad jeg end kan have savnet deri, vissselig ikke en dyb religiøs Grund, ikke et Sind, der er mægtigt til at træde Livets høieste Problemer under Øine" o. s. v.[1]); og med endnu større Varme omtaler han samme Sted den „deilige" „opbyggelige Tale" om „Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet".[2]) Disse Udtalelser synes dog at tyde paa, at Mynster forstod Noget af, hvad Kierkegaard vilde; og Kierkegaard optog dem ogsaa dengang med Tak, nævnede i sin „Uvidenskabelige Efterskrift" (1846) „med dyb Ærefrygt Kts: at han havde talet"[3]). Desto besynderligere maa det forekomme, at han i de „efterladte Papirer" reent synes at have glemt dette og idelig klager over Mynsters Ignoreren. Der var fra først af i flere Retninger Sympathi mellem Kierkegaard og Mynster; de vare enige i Modstanden mod

[1]) See Mynsters „Blandede Skrifter", I. S. 466—67.
[2]) — — S. 471.
[3]) Smlgn. Bogens sidste, upaginerede Side (trykt foran i 2det Oplag).

den hegelske Philosophi og den hele Retning i Theologien, der ikke vilde nøies med at „see nedenfra opad“, og Kierkegaard deelte med Mynster — hvis han ikke havde den fra ham — den Lovpriisning af Taalmodigheden, som kom til Orde i hans Tale om Job. Men der var ogsaa alt i Kierkegaards tidligste og skjønneste Skrifter noget Uretfærdigt, Usandt, der maatte frastøde Mynsters Sandheds- som hans Retfærdigheds-Følelse. Der var denne idelige Vrængen ad „Systemet“, der saa underligt oversaae, at saavel Troes- som Erkjendelses-Sandhederne dog maae udvikles i Sammenhæng, at ogsaa en Melanchton og Kirkens øvrige store Lærere have stræbt at give Systemer — og der var denne ubillige Slaaen i Hartkorn af de Forskjelligste, der f. Ex. oversaae, at Martensen, selv om man vilde regne ham til de saakaldte Hegelianere, dog i saa væsenlige Punkter var forskjellig fra disse. Og jo nøiere Mynster lærte Martensen at kjende, og at Troen laae ham paa Hjerte endnu alvorligere end Speculationen, desto mindre kunde han sympathisere med de idelige indirekte Angreb i de pseudonyme Skrifter. Det var utvivlsomt for Martensen og imod Kierkegaard, at Mynster 1850 skrev[1]): „Hvo tør afspærre nogetsomhelst Omraade for Videnskaben? hvo tør sige den: saa vidt maa Du komme, og ikke videre? Det er dog en skjøn Sag, naar et Menneske veed, hvad han troer, og skjøndt ikke Enhver, der

---

[1]) Bland. Skr. II., S. 240 fg.

stræber at udvikle sin Tro i klare Tanker, derfor har vundet en Indsigt, som kunde gjøre Fordring paa Navn af Videnskab, saa er han dog paa Veien dertil, og jeg tvivler om, at Nogen kunde anvise et Punkt, hvor der kunde siges: her begynder Videnskaben. — Ogsaa den Troende, som søger Videnskab om sin Tro, vil erkjende, at hans Viden har sine Grændser, og at derudenfor er der for ham — ikke Mørke, men en hellig Dunkelhed; men dette, at han erkjender Dunkelheden for hellig, viser, at dog noget Lys straaler derind, Noget af den umiddelbare Forvisning, hvorpaa Troen beroer. Men hvo skulde ikke søge at oplyse det Dunkle, saa vidt han formaaer det? dog Troen ubeskadiget. — — Man har, siden Schleiermacher, ofte gjentaget Anselmi Ord: Neque enim quæro intelligere, ut credam, sed credo, ut intelligam etc.[1]). Det kan være tjenligt at tilføie, hvad ogsaa Anselmus siger: Sicuti rectus ordo exigit, ut profunda christianæ fidei credamus, priusquam ea præsumamus ratione discutere, ita negligentiæ mihi videtur, si, postquam confirmati sumus in fide, non studemus, quæ credimus, intelligere[2]). Vi have ikke i Kierkegaards „efterl. Papirer" fundet

[1]) [Thi jeg søger ikke at forstaa, for at jeg kan tro, men jeg tror, for at jeg kan forstaa.]

[2]) [Ligesom god Orden kræver, at vi tro paa den kristne Tros Dybheder, førend vi tage os for at drøfte dem fornuftmæssig, saaledes forekommer det mig at røbe Ligegyldighed, hvis vi ikke efter at være bekræftede i Troen, gjøre os Flid for at forstaa det, som vi tro].

noget Spor af, at han har forstaaet det Hensyn, disse Bemærkninger havde til ham, hvorimod der findes et stort Antal Sider om den forskrækkelige Synd, Mynster havde begaaet ved at kalde Goldschmidt en „talentfuld Forfatter“ [1]). Mynster kan dog ikke være uvidende om, hvad der er foregaaet, ikke være ubekjendt med „Corsaren“ — saaledes omtrent yttrer Kierkegaard sig. Vi kunne hertil føie den personlige Oplysning: at Mynster virkelig var saa godt som ubekjendt med, hvad der foregik i „Corsaren“; han saae og læste den ikke og hørte kun sjeldent om den; han har uden Tvivl aldrig seet Kierkegaards Martyrium deri: Billederne med de korte Beenklæder. Det var „Nord og Syd“ — saavelsom tildeels Fortællingen: „En Jøde“ — der vakte hans Interesse for Goldschmidt. I adskillige Aar modtog Mynster trods alle sine Forretninger beredvillig de Besøg, Kierkegaard gjorde ham paa de forskjelligste Tider af Dagen; naar han omsider, da den begyndende Alderdomssvaghed dog maatte gjøre ham Tiden mere og mere kostbar, kunde føle sig besværet, ved at hans hensynsløse Ven indfandt sig undertiden endog om Morgenen midt under hans Contoirforretninger, og kunde sige et Ord som: „Jeg har virkelig ikke Tid“, var dette vel ikke saa underligt. Men det var ogsaa blevet ham mere og mere klart, efterhaanden som Kierkegaards Forfattervirksomhed udvikledes og skærpedes: at han tilsigtede noget Umuligt,

---

[1]) Smlgn. Mynsters „Bland. Skr.“, 2det Bind, S. 60.

— Noget, der blev til „en Leg med det Hellige“ [1]), og ikke kunde og burde gjøres til Alvor i Livet, hvor stort det end saae ud paa Papiret.

Det var Lidelsen, Kierkegaard mere og mere betonede, og altid paa en mere udvortes Maade. Hans Beskyldning mod Mynster i hiin bekjendte Artikel var jo [2]), at han skulde have „fortonet, tilsløret, udeladt noget af det meest afgjørende Christelige, — det om at afdøe, om at lide for Læren osv.“. Mynster blev, dengang Angrebet lød (1855), forsvaret fra mange Sider, og forskjellige af hans Prædikener paaberaabtes, der tydeligt nok indeholdt Det, han skal have fortiet. Hans Hovedværk er hans „Betragtninger“, og vi havde Lyst til at opfordre Enhver til at gjennemlæse de tre, som i andet Bind findes om „Christi Efterfølgelse“, og saa selv at dømme, om det er Sandhed, at han har udeladt hiin vigtige Side af Christendommen. Hvor alvorligt indskærpes ikke i disse Betragtninger det Ord: „Vi, saa mange som ere døbte til Christum, ere døbte til hans Død“, og Pauli andet: „jeg døer dagligen“. „De Trængsler, gjennem hvilke Christi første Bekjendere bleve førte til Guds Rige, vare haardere, heftigere end de, i hvilke vi nu pleie at forsøges; men ogsaa endnu skal enhver Christen kjende sin Herres Lidelsers Samfund, og dannes til at ligne ham i hans Død; ogsaa endnu gjelder

[1]) Smlgn. „Efterl. Papirer fra 1850“, S. 314.
[2]) Smlgn. Kierkegaards „Bladartikler“. S. 57—58.

det, at, saafremt vi lide med ham, skulle vi ogsaa herliggjøres med ham" (S. 104). „Du skal offre Dig selv ganske, uden Forbeholdenhed, at Du da igjen maa finde Dig selv og finde det evige Liv i Gud" (S. 93). „Men Dette, at opoffre Begjerligheder og Lidenskaber, at opoffre Fordringer og Rettigheder, er det ikke mangen Gang som en Dødskamp? er det ikke mangen Gang som skulde vi rive Hjertet af vort Bryst, idet vi skulle fornegte, hvad der saa nøie er sammenslettet med vort Væsen?" (S. 100). I en anden Betragtning (S. 349) læse vi: „Naar vi prædike Jesu Liv paa Jorden, da sige vi, at Enhver, som bekjender hans Navn, skal tage Deel deri, og er skyldig til at vandre saaledes, som han vandrede; vi sige, at hvo der vil følge Jesum efter, maa tage hans Kors paa sig, maa fornegte sig selv, maa lære af ham at være sagtmodig og ydmyg af Hjertet; vi sige, at vi alle skulle døe med Christo, vel ikke saaledes Korsets Død, som han døde, men vi føle det dog alle, i hvilke Smerter ikke blot vort Hovmod, vor Daarlighed, men ogsaa mangen Gang vore uskyldige Ønsker, vore, som det synes os, retmæssige Fordringer til Livet, i hvilke Smerter vort selvkjærlige Jeg maa døe, dersom vi ville være ham værd". — Og Den skulde have udeladt af sin Lære „hvad der falder os Mennesker mere ubeleiligt, vilde gjøre vort Liv mere anstrengt", Den, der var en saadan Modstander af Magelighed, at det næsten var blevet ham et Mundheld at sige, naar han saae Nogen give for meget efter for sit Befindende eller for sine

Feil: „det er meget mageligt!" — Som ung Præst skrev han til Fru Rahbek, som gjerne vilde „forkjæle" ham[1]), om den Kamp, han ofte maatte føre, før han kunde faae, hvad han kaldte sit „magelige og søvnige Jeg", op i de høie „Regioner": „men saa tung den Kamp end er, saa har den dog sin Løn; det Bedre gaaer klarere og kraftigere frem, jo tiere det paany maa seire". Denne Kamp, som han daglig tog op, var Kilde til hans af Fjender som Venner erkjendte Arbeidsomhed, hvorved han overkom det Forskjelligste, idet han benyttede hvert Qvarteer og dog ofte beklagede, at Dagen ikke havde et Par Timer endnu, da han gjerne vilde have udrettet endnu Mere, end der blev ham forundt.

Men saa stærkt han end drev paa Anstrengelse og Kamp, kunde han dog være fuldt enig i, hvad Martensen udtalte i det lille Grundrids til Moralphilosophiens System, han udgav i 1841: at „det dydige og salige Liv bestaaer i den rhythmiske Vexel af Virksomhed og Nydelse", at „det er ligesaa vel Menneskets Pligt at nyde som at handle" (§ 65)[2]). Skjøndt vi i den faldne Verden, i hvilken vi leve, kun gjennem Trængsler kunne indgaae i Guds Rige, skulle vi dog ikke indbilde os, at vi som Christne ere nærmest bestemte til Qval, at vi ei skulle turde — og være forpligtede til at — glæde os over Det, som er tilbage

[1]) Smlgn. „Breve fra J. P. Mynster", S. 66.
[2]) 2det Oplag 1864, S. 57.

af, hvad Gud havde skabt „saare godt“. Glæde er mere end Lidelse, og Glæde under Lidelsen og i Lidelsen er Kjendetegnet paa en Christen. Den „Pligt at nyde“ har der været mindre Anledning for den hellige Skrifts Forfattere til directe at indskærpe, fordi den ligger den sunde Natur saa nær, og Christendommen maatte, da den traadte frem, vende sig polemisk mod det Overmaal af Nydelse, som var herskende i den verdsliggjorte Verden. Men indirecte vil Nydelsens Berettigelse ofte sees at træde frem i de hellige Bøger. Den Frelser, der viste hen til Lilien, hvis Herlighed overgik Salomons, maa dog vel tænkes at have glædet sig ved, og at have nydt Naturens Skjønhed; og naar han færdedes i Gjæstebud, hos Venner saavel som hos Toldere og Pharisæere, har han dog vel medbragt det Sind, der kunde glæde sig og nyde; hvis ikke, maatte han jo bragt Misstemning med sig, der neppe vilde have aabnet sig for Ordet, han bragte. Med Rette har derfor Zeuthen bemærket: at for den kierkegaardske Betragtningsmaade maa Johannes den Døber med hans strenge Leveviis synes større end „Menneskens Søn, som aad og drak“ (smlgn. Matth. 11, 19). Apostlene, som bøde os „glæde os med de Glade“, vidste vel og, at man kunde „bruge Verden“ uden at „misbruge den“. Skulde Den virkeligt være den bedste Christen, som havde meest Qval og Lidelse — da maatte de Salige hisset, hvilke Gud efter Skriftens Ord „har aftørret enhver Taare af Øiet, saa Døden er ikke mere, ei heller Skrig eller Pine“, være

mindre gode Christne end de, som færdes hernede i „Jordens Jammerdal“ og ofte skabe sig selv flere Plager end dem, der beskikkes dem.

„Alt eller Intet“ (Aut Cæsar aut nihil) — dette Ord er vel oftere draget frem i vor Tid end i nogen anden. Mon det ikke kan være en Frister, ligesaa vel som en god Paaminder? mon det ikke kan virke i Djævelens Tjeneste ligesaa vel som i Guds? — Vis-selig har Christus budt sine Disciple, at de skulde „forlade alle Ting og følge ham efter“, og den christelige Prædiker, vi forsvare, har ogsaa i sin Prædiken atter og atter ladet gjenlyde det: „ganske, uden Forbeholdenhed“, som havde lydt til ham selv i hans Gjennembruds-Time: „Dersom Du jo ikke vægrer Dig ved i Noget at bøie Dig for ham og at hengive Dig i hans Villie, da skal Du gjøre det i Alt“[1]). Men fordi Herren vil, at vi i Alt skulle gjøre hans Villie, følger saa deraf, at han altid kræver „Alt“ af os? altid fordrer det Store og Vanskelige? Mon han ikke af Mange — efter deres Individualitet — netop vil det Mindre, det Smaa, og mon de da gjøre hans Villie ved at ville være Kæmper? — Ere vi ikke Alle, mere eller mindre, syge — som Følge af Faldet og Synden? Kan en Syg sige: jeg vil Alt eller Intet? Vi mene, at det er kun de utaalmodige, uartige, Syge, som tale saaledes. Kræver den kjærlige og omhyggelige Læge, naar den Syge begynder at komme

---

[1]) Smlg. Mynsters „Meddelelser“, S. 151—52.

sig, at han strax skal reise sig og gjøre de samme faste, afgjørende Skridt som en Sund? Byder han ham ikke netop at „gaae paa Accord“ med sin Svaghed, som jo ogsaa den Drikfældige først lidt efter lidt, ved fortsatte smaa Forsøg, bliver Herre over sin Last? Skulde den store Læge gjøre det anderledes? Skulde det ikke med Mangen være hans Villie, at han skal nøies med Lidt ad Gangen, med de langsomme Skridt og Fremskridt? — Denne Tænkemaade kalde de hedensk-energiske Aander, som ikke ret dybt have fornummet den menneskelige Sygdom og den Ydmyghed, som deraf burde følge, „Middelmaadighed“. Christus var altsaa middelmaadig, naar han sagde: „Hvo der ikke er imod os, er for os“, naar han „ikke slukte den rygende Tande“. Paulus var middelmaadig, naar han skrev: „Jeg taler efter menneskelig Viis, formedelst Eders Kjøds Skrøbelighed“ (Rom. 6, 19), eller: „Saa Mange af os, som ere fuldkomne, maae have dette Sindelag; og ere I ei ganske saaledes sindede, da skal Gud ogsaa aabenbare Eder dette. Kun at vi, saa vidt vi ere komne, vandre efter den samme Regel“ (Phil. 3, 15. 16). Her forlanges virkelig ikke „Alt“ af de Christne; her tages tiltakke og vises Tilfredshed med „Noget“. Hvorledes er det gaaet mange ædle Naturer, som vilde leve efter Valgsproget: „Alt eller Intet“? Have de ikke piinligt maattet erfare deres Uformuenhed til „Alt“, og have de da ikke ofte kastet sig i Fortvivlelsens „Intet“? Saa er dog vel det middelmaadige „Noget“ bedre

end det fortvivlede „Intet". Kan en Christen, som har gjort til sit Valgsprog det Ord: „Hvorfor lever et Menneske, om ikke for at blive bedre?" ved Enden af hvert henrundet Aar sige: jeg er dog ved Guds Aands Bistand bleven noget bedre nu end for et Aar siden, — kan han, naar Kirkeaaret oprinder, tilegne sig Pauli Ord i dets Text: „vor Frelse er nu nærmere, end da vi bleve Troende" (Rom. 13, 11), — ved hver ny Altergang sige: jeg er dog kommen mere ind i „Christi Forening", end dà jeg sidst mødte her: da er han i al sin Skrøbelighed og Ringhed paa Veien. Langt mere veiledende til sand, ydmyg Christendom end den norske Digters Opskruen af Fordringen i „Brand" turde det derfor være at lytte til en dansk Digters Ord, naar han siger i en af Alma's Sonetter:

„Mens Uhrets Gang vi ei formaae at bøie,
Mens vi den ydre Tid ei tage fangen,
Sees i den indre Verden, efter Trangen
Og Hjertets Attraa, Tiden sig at føie.

Forløseren vor Svaghed har for Øie;
Paa Sjælenes Begjæren og Forlangen
Som et barmhjertigt Uhr han sagtner Gangen,
Og lemper efter Evnen Skridtet nøie."

I den samme Artikel, hvor Kierkegaard fremfører den omtalte Anklage mod Mynster: at han skulde have udeladt eller forsømt hiin Lære om at afdøe, og derfor ikke kan tælles blandt de christelige Sandhedsvidner, tilføier han i en Anmærkning („Bladartikler", S. 59):

„Dette er en capital Mislighed ved hans Forkyndelse — — — at han vilde autorisere den Art Forkyndelse til den sande christelige, og derved, i Fortielse, gjøre den sande christelige (den af lidende Sandhedsvidner) til en Overdrivelse, i Stedet for omvendt at gjøre Christendommen den Tilstaaelse, at den Forkyndelse, han repræsenterede, er Noget, som maa ved Aflad og Indulgents indrømmes os almindelige Mennesker, Noget, vi almindelige Mennesker hjælpe os med, fordi vi ere for selvisfe, for verdslige, for sandselige til at due til Mere, Noget, som vi almindelige Mennesker hjælpe os med, og som saaledes forstaaet saa ingenlunde — alle falske Reformatorer til Trods! — skal indbildsk og opblæst vrages, tvertimod respecteres." Vi kunne ikke forstaae Andet, end at Kierkegaard ved disse Ord i Grunden tager sin hele paradoxe Lære tilbage. Thi naar den — tilsyneladende — „mildere" Christendom „er Noget, som ved Aflad og Indulgents maa indrømmes os almindelige Mennesker", saa det kun er de „falske Reformatorer", som „vrage" den, da den tvertimod skal „respecteres", saa indrømmer jo Kierkegaard denne Art Christendom dens Ret, som den eneste mulige for os Christne i vore nuværende Forhold. Hvad skal en Prædikant da gjøre? Skal han lægge sine Tilhørere noget Umuligt eller noget Muligt paa Hjerte? Skal han „kildre sine Tilhøreres Øren" med en „streng" Christendom, som lyder pikant nok, men hvorom de dog i deres Hjerte tænke: „det gaar ikke, til som Præsten prædiker",

eller, som vi have hørt selv alvorlige Christne sige: „det gjør man ikke" — eller skal han forkynde Noget, hvoraf han kan forudsætte, at den Alvorlige, trods al Svaghed, dog i dets Heelhed vil gjøre Alvor? Det var paa denne sidste Maade, at Mynster prædikede — en Christendom for almindelige Tider og Mennesker, en indre, i Hjertets stille Strid, der kan være „Hjertekjenderen" ligesaa velbehagelig som den udvortes store og ualmindelige, en Christendom, som kan „indrømmes", men da ogsaa forlanges af de sædvanlige Mennesker — og Prædikanten forlangte da ogsaa af dem, der hørte ham, som af sig selv, Villien til at opfylde dette.

Men ogsaa dette Sidste er jo, for Mynsters Vedkommende, blevet modsagt af Kierkegaard. Han har oftere ladet forstaae: at Mynsters Søndags-Forkyndelse ikke skal have fundet et tilsvarende Udtryk i hans Liv; han „dækkede sig verdsligt-klogt om Mandagen", har han sagt. Men han har aldrig givet nogen Skygge af nærmere Bestemmelse af denne Sigtelse, end sige noget som helst Beviis derfor. Naar derfor Dr. F. Helveg for ikke længe siden i en af sine Artikler om Kierkegaard i „Nord. Maanedsskrift" har brugt det Udtryk: at han „afdækkede Uovereensstemmelsen" mellem Mynsters Lære og hans Liv, da har den ligesaa besindige som belæste og tænkende Forfatter her ladet Pennen løbe af med sig. Som den nylig bortkaldte C. Paludan-Müller i sin Tid blandede sig i Striden om Mynster og i Anledning af det ham af Kierke-

gaard givne Tillægsord: „nydelsessyg“ spurgte: „hvilke Nydelser tillod han sig da, hvortil han ei skulde have havt Ret?“ ønskede vi her at spørge: „hvilken Uovereensstemmelse er da bleven afdækket?“ De Nydelser, Mynster tillod sig i sit iøvrigt „strenge Arbeidsliv“, dem stemplede ogsaa hans Lære som overeensstemmende med Guds Villie. Og hvad var der i hans Liv og Væren „om Mandagen“, der ikke skulde stemme med hans Søndagsforkyndelse? Mandag-Morgen samlede han, saa langt tilbage vi kunne mindes, sine mange Fattige, og gik om og uddeelte Gaver iblandt dem. Mandag-Aften — ja, naar vi i vort tidligere lille Skrift have fremhævet, at Mynster har hævdet Theatrets Nydelse, og han selv imellem, dog vel høist en 7—8 Gange i hver Theatersaison, søgte Forfriskning derved, da staaer det for vor Erindring, som om det oftest var om Mandagen, han kunde føle Lyst hertil[1]). Og var dette ikke det Rimelige? Han havde i de foregaaende Dage, under sin Prædiken og dens Forberedelse, levet saa godt som udelukkende i de rene, overjordiske Regioner, fremført de religiøse Sandheder i den directe Form; mon ikke den sunde Menneskesjæl vil føle Trang til at see dem i jordisk Afspeiling? og finder dette ikke Sted i virkeligt gode Skuespil? Ere de ikke „Illustrationer“ til de høie Sandheder? og

[1]) Der behøvedes ofte lidt ydre Tilskyndelse. Mynster loe eengang ret hjerteligt, da han tilfældigt var kommen til at høre den ene af sine Sønner sige til den anden: „Skal vi ikke lade Fader gaae hen at see Henrik og Pernille?“

er ikke „Exemplet“ ofte kraftigere end den nøgne Sandhed? — Det er bekjendt, at Mynster har skrevet en berømmende Recension af et Theaterstykke: af Scribe's „Familien Riquebourg“, som han endog mange Aar efter optog i sine „blandede Skrifter“. Da „Folketheatret“ for nogle Aar siden gjenoptog dette Skuespil, beraabte det sig forud paa Mynsters Roes, med Tilføiende, at han aldrig havde forsømt at see det, naar det blev opført. Dette var nu en stærk journalistisk Overdrivelse; til Saadant var Mynsters Tid ham virkelig for kostbar. Han har i det Høieste seet det 4 Gange; han saae det 2 Gange i dets Nyhed, da det, understøttet af en herlig Udførelse, blev ham saa kjært, at han, da det i senere Aar et Par Gange blev fremdraget, vilde see det paany. Han har maaskee sat det noget for høit, og lagt en Deel af sin egen Naturs Adel ind i det scribeske Stykke[1]; men hans Varme var høist charakteristisk. Hvad der begeistrede ham, var de Elskendes Opoffrelse og Forsagelse af deres Lidenskab, at de underordnede deres Kjærlighed under Ægteskabets Lov og „beherskede deres Sind“. Det var ved den sidste Opførelse, som om Publicum, vænnet til i nyere franske Dramer at see Kjærlighed gjort til det Absolute og Ægteskabet til noget Ringe, slet ikke forstod denne Sædelighedens

[1]) Man har jo oftere sigtet Scribe for, at „Convenientsen“ laae ham mere paa Hjerte, end den sande ideale Moral; og efter forskjellige af hans andre Skuespil kan der jo vel være Grund til denne Mistanke.

Adel. Skjøndt Skuespillet fik en meget agtværdig Udførelse af Folketheatrets dygtige Kunstnere, vare Tilskuerne ligesom fremmede derfor, og først da „Ninicbe“ fulgte ovenpaa, syntes man at føle sig hjemme.

Vi kaldte den christelige Leveviis, som Mynster indskærpede, den „tilsynneladende“ mildere; thi det kunde dog være, at her, som sædvanligt, Skinnet bedrager. Mon Det, som han stadigt drev paa, ogsaa i Livet: Bekæmpelse af det naturlige Menneskes Mageligheb og Ladhed, Strid med sine Skjødesynder, saa at man aldrig har Lov til at sige: saadan er jeg, jeg bliver ikke anderledes, Hengivelse i Guds Villie i daglig Taalmodighed, ikke er Noget, der kan falde ligesaa „ubeleiligt“[1]), og derfor, naar det opfyldes, kan være ligesaa stort som de udvortes store Gjerninger, paa hvilke man drev i den katholske Tid? Mon det var lettere for Hortensia og Frederik i det omtalte Skuespil at forsage deres gjensidige Kjærlighed, end i sin Tid for Munkene at forsage Verden, end for den hellige Antonius at sælge sit Gods og give de Fattige? — Da Christopher i Legenden vilde tjene den Stærkeste, søgte han „et haandfast Stykke Arbeide“. Men en Christen behøver ikke at søge saa langt bort som hiin hedenske Kæmpe; han kan ogsaa uden det Haandfaste tjene den Herre Christus. Der er i Enhver noget Særligt og Eiendommeligt, der

[1]) Smlgn. den ofte nævnte Artikel: „Mynster fortiede, udelod Det, der falder os Mennesker ubeleiligere“ (Bladartikler, S. 58).

staaer Samfundet med ham imod; Enhver veed bedst selv, hvad det er. Ved at opoffre, hengive dette i daglig Forsagelse og Kamp, tjener han den Herre, hvis Tjeneste han søger.

Det er eget for ædle Naturer at hige efter det Store, at modsætte sig Lunkenhed og Halvhed og kun finde Hvile i det Ubetingede. Vi kunne derfor aldrig miskjende, at det netop er ædle Gemytter, for hvilke Kierkegaard er farlig, og det kan ofte være et godt Tegn, om et ungt Menneske, en ung Theolog har eller har havt en kierkegaardsk Periode i sin Udvikling. Ogsaa hos de Forfattere, vi bestride, er det upaatvivlelig noget Høisindet, som ligger til Grund for deres Idealiseren af Kierkegaard; men det forekommer os dog, at der hos dem, efter deres Udvikling og Aandsmodenhed, kunde ventes et Blik paa Sagen, der ikke lod sig daare af Sandsebedrag.

Thi er det ikke Sandhed, at Kierkegaards Betragtningsmaade blev mere og mere udvortes? Man sammenligne hans tidligere Skrifter med hans sidste: hans Sandhedsvidne-Artikel, hans „Øieblikke"! — Der er endnu i de „opbyggelige Taler" fra 1847 en udmærket skjøn og dyb — den 2den i „Lidelsernes Evangelium" — hvor han faaer Frelserens Ord med: „Min Byrde er let", som saa ofte blev tilbagetrængt under hans eensidige Hævden af „Korset". Har Mynster sagt, at Taalmodigheden er det bedste Mod, siger Kierkegaard i denne Tale: Sagtmodigheden er et endnu bedre. „Der er Mod, som kjækt trodser

Farer; der er Høimod, som stolt opløfter sig over Forurettelser; der er Taalmod, som taaligt bærer Lidelser; men det sagte Mod, som bærer det Tunge — let, er dog den vidunderligste Sammensætning." „Mod kan man see og Høimod; og Taalmod kan man see paa Anstrengelsen; men Sagtmod gjør sig usynlig: det seer saa let ud og er dog saa tungt." Der er, ret forstaaet, ingen Uenighed herom mellem de Tvende; thi det Taalmod, Mynster gjorde gjældende, gjemte Sagtmodigheden i sig, som han tidt nok særligt indskærpede, og Lidelsen og Anstrengelsen skulde ogsaa efter hans Mening helst være usynlig. Og hans Liv saae ofte ud, som var det „saa let" — og var dog „saa tungt"; det „saae ud" som gode Dage, fordi han efter Frelserens Ord[1]) „salvede sit Hoved og toede sit Ansigt", for ikke at synes en Lidende for Mennesker, men for Gud. — Vi have tidligere beraabt os paa et af Kierkegaards ældste Skrifter: „Frygt og Bæven"[2]) og henviist til det fortræffelige Sted Side 35—40; men da i vor Tid saa godt som Ingen har Tid til at følge en Henviisning, skulle vi her meddele noget af det Vigtigste[3]). Johannes de silentio siger først (S. 34): at han „for sit Vedkommende kan vel beskrive Troens Bevægelser, men han kan ikke gjøre dem. — Naar han bliver kastet ud i Vandet, svømmer

---

[1]) Matth. 6, 17.

[2]) „Nogle Erindringer", S. 15.

[3]) Det er dog en Selvfølge, at det maa tabe meget ved saaledes at refereres i Korthed.

han vel, men han gjør andre Bevægelser: han gjør Uendelighedens Bevægelser, medens Troen gjør det Modsatte, gjør, efter at have gjort Uendelighedens Bevægelser, Endelighedens. De, der bære Troens Klenodie, skuffe let, fordi deres Ydre har en paafaldende Lighed med — Spidsborgerligheds." — „Vidste jeg" — vedbliver han S. 35 — „hvor der levede en saadan Troens Ridder, vilde jeg paa min Fod vandre til ham: thi dette Vidunder beskjæftiger mig absolut. — Jeg tilstaaer, jeg har i min Praxis ikke fundet noget paalideligt Exemplar, uden at jeg derfor vil nægte, at maaskee hvert andet Menneske er et saadant Exemplar. Jeg kan vel tænke ham. Her er han. Jeg slaaer Hænderne sammen og siger halv høit: „Herre Gud! er det Mennesket, er det virkeligt ham? han seer jo ud som en Rodemester." Imidlertid er det dog ham. — Han er heelt igjennem solid. Hans Fodfæste er kraftigt, tilhører ganske Endeligheden; ingen pyntet Borgermand, der Søndag Eftermiddag gaaer ud paa Fresberg, træder grundigere paa Jorden; han tilhører ganske Verden, ingen Spidsborger kan tilhøre den mere. Intet er at opdage af dette fremmede og fornemme Væsen, hvorpaa man kjender Uendelighedens Ridder. Han glæder sig ved Alt, deeltager i Alt, og hver Gang man seer ham deeltage i det Enkelte, skeer det med en Vedholdenhed, som betegner det jordiske Menneske, hvis Sjæl hænger fast ved Sligt. — — — Og dog, dog, ja jeg kunde blive rasende derover, om ikke af anden Grund saa

af Misundelse, dog har dette Menneske gjort og gjør hvert Øieblik Uendelighedens Bevægelse; — dog er hele den jordiske Skikkelse, han frembringer, en ny Skabning. Han kjender Uendelighedens Salighed, han har fornummet Smerten af at forsage Alt, det Kjæreste, man har i Verden; og dog smager Endeligheden ham fuldt saa godt som Den, der aldrig kjendte noget Høiere. Han gjør bestandig Uendelighedens Bevægelse, men han gjør det med en saadan Correcthed og Sikkerhed, at han bestandig faaer Endeligheden ud." Dengang Kierkegaard gav denne Skildring, var han altsaa langt fra at fordre af den Tro, han skulde beundre, ydre og paafaldende Kraftkunster, som han siden fordrede dem i sin Sandhedsvidne-Artikel. Han erkjendte, at „det Sublime kunde udtrykkes i det Pedestre" (S. 38). Troens og Uendelighedens Bevægelser gjøres af dem, som det næsten var „umuligt at udsondre af den øvrige Mængde" (S. 36). — Hvor vidt forskjelligt er ikke dette fra hvad vi læse i hans „Efterladte Papirer" fra 1850: „Det Christelige er fra først til sidst Skandal." Træffende betegnede den høi- og ædelsindede Sibbern dette hans senere Standpunkt som „spidsborgerligt"; thi det er netop Spidsborgerne, som altid behøve Skandale og Lignende for at sættes i Bevægelse, hvorimod det sande Christelige godt kan træde frem i en lidet imponerende Ringhed, som hos hiin af Kierkegaard i hans første Forfatterskab beundrede „Rodemester".

Hvor „udvortes" Kierkegaards senere Betragtningsmaade var, viser sig ogsaa i det idelig gjenkommende Angreb paa Mynster: fordi han gjorde „Carrière", hvilket skulde være uforeneligt med det allerede i hans Ungdom udtalte Valgsprog: „Formedelst Christus er Verden mig korsfæstet og jeg Verden". Gjorde da ikke ogsaa Kirkens gamle Lærere, hvilke Kierkegaard neppe vilde have negtet Navn af Christne og Sandhedsvidner — gjorde ikke ogsaa Augustin og Ambrosius „Carrière"? bleve de ikke Bisskopper i store Stæder? blev Chrysostomus ikke Hofpræst? og mon de havde været større og mere christelige, om de havde afslaaet disse Poster? — Det er netop den „spidsborgerlige" Betragtning, som ved de høie Bestillinger kun har Øie for Glandsen og den ydre Ære, men ikke for de overordentlig store Byrder, som gjøre dem lidet misundelsesværdige. Hvor megen „Trængsel" Mynster havde i sin udvortes anseelige Stilling, derom vidne nokfom hans Livsmeddelelser: skjøndt han erkjendte, at han hverken turde eller burde forlade den Post, hvorpaa han var sat til den danske Kirkes Forsvar, fordi Tiderne vare vanskelige, sagde han dog engang i sin Sjæls Alvor til en Ven, at han var glad ved at have den Alder, da han turde haabe, snart paa den ene eller anden Maade at komme derfra („Medd." S. 274). Og hvor lidt den Nydelse af Livet, han skal have forstaaet at finde, fuldt kunde tilfredsstille ham, vise andre Steder i samme Bog: hvor han taler om et „Jeg veed ei

hvad", der gyder nogle Draaber Malurt i ethvert Glædens Bæger, om en Længsel, som alle dette Livs Goder ikke kunde tilfredsstille (S. 189), hvor han erklærer, at han aldrig var bleven fortrolig med Livet; det havde havt noget Fremmed for ham, og der havde været en Hjemvee i ham, som stundede hen til bedre Kyster (S. 288).

At Martensens varme Yttringer om Mynster i den Prædiken, han holdt Søndagen efter hans Død, og som gav Anledning til Kierkegaards Angreb, af Denne blev formodet at skulle bringe Taleren „i Erindring til den ledige Bispestol", betegnes af Sibbern medrette for „jammerlig Philistrøsitet". „Han, som i sin bedste Tid havde hadet al Agitation, traadte nu op som fremfarerisk Agitator, og tillige som en Philister, idet han begyndte med en Yttring, der forbausede mig høiligen, idet jeg maatte spørge mig: hvorledes kommer dog et saa genialt Hoved til at synke ned til det Trin af jammerlig Philistrøsitet?" — Sibberns Dom er kun lidet kjendt, da den findes i hans store, lidet læste Bog „fra Aaret 2135" og indtager sin beskedne Plads i en Anmærkning under Siden (S. 720, 3die Hefte)[1]).

At Kierkegaards efterladte Papirer ere blevne udgivne, og i et saa uhyre Omfang, kan vel i mange Henseender være Gjenstand for Beklagelse og Mis-

---

[1]) Noget mere bekjendt er den hermed nær sammenhængende længere Udtalelse i „Breve fra Sibbern", S. 224—26.

billigelse; det forekommer os imidlertid ogsaa at have sin gode Side. „Til et Sandhedsvidne hører dog, at der skal være Sandhed i hans Prædikelse. Og hvorpaa kjendes den bedst? Paa dens Frugter, saa lærer jo selv Christus"; — disse Sibberns Ord ville vi endnu lade minde os. I Kierkegaards Dagbøger, som han uforbeholdent gav sig hen i dem, see vi hans Christendomsopfattelses „Frugter"; vi see, hvorledes det saae ud inde i ham, da han skrev de Artikler, som af Mange prises for at have fremstillet det christelige Ideal. Skal det see saaledes ud inde i Den, hvem vi skulle erkjende for vor Lærer i den sande, ret forstaaede Christendom? — „Aandens Frugt", siger Paulus, „er Kjærlighed, Glæde, Fred, Langmodighed, Mildhed, Godhed"[1]) — er det Dette, vi møde i Kierkegaards Dagbøger, særlig i de senere 1849—55? — Der gives Kjærlighed til Gud og der gives Kjærlighed til Medmennesker; de skulde, hvor der er fuld Christendom, være forenede, efter Apostelen Johannes's Ord: „Hvo der ikke elsker sin Broder, som han har seet, hvorledes skal han elske Gud, hvem han ikke har seet?"; dog viser baade Erfaringen og Kirkehistorien, de have ikke sjeldent været adskilte. Dette forekommer os at kunne siges om Kierkegaard. Ogsaa i hans Dagbøger have vi truffet Steder, gribende, rørende ved den Kjærlighed til Gud, det dybe Religiøse, de aandede[2]), Steder, der gjorde et Indtryk som hans

[1]) Gal. 5, 22. [2]) Saal. fra 1848, S. 60—61.

bedste opbyggelige Taler. Men overfor hans Medmennesker, hans Samtidige, navnlig de Begavede iblandt dem — hvilken Fylde af Ukjærlighed, overlegen Haan og Bitterhed strømmer os ikke imøde, fornemmelig fra hans sidste 6 Aar! En og anden Enkelt omtales imellem med Venlighed, saaledes Gjødwad, Kolderup-Rosenvinge, Trylde; men de allerfleste Andre! — Og vi spørge: har dette ikke allerede i hans Livs tidligere Perioder, fra hans Ungdom af, været hans svage Side? Der er vedføiet det sidste Bind af de efterladte Papirer en Meddelelse af nogle Træk af hans Liv i den snevrere Familiekreds, især fra hans yngre Aar. Hvor smukt end disse Smaatræk af Godmodighed mod hans Nærmeste ere fortalte, der hidrøre fra en fiin qvindelig Haand, synes de os dog ikke at betyde Stort overfor den Kjendsgjerning, at han hele Livet igjennem traadte saa Faa nærmere, havde saare faa Ungdomsvenner, glædede sig saa lidet ved begavede Jevnliges Fortrin og Optræden. Overalt var hans Kritik tilrede, der saae Det, som vakte Beundring omkring ham, fra Skyggesiden; overalt en hypochonder Bragen, som skyede nærmere Forbindelser. Det hed sig om Kierkegaard i hans Ungdom — før han endnu var traadt op som Forfatter, og han skal selv have udtalt: der var kun 3 Mænd i Danmark, for hvilke han havde Agtelse, Mynster, Heiberg og Madvig. For de 2 Første stod Agtelsen endda paa svage Fødder, som Dagbøgerne vise. Om Mynster findes unegteligt tvende Rækker af modsatte Udtalelser: den ene Række

berømmende, den anden nedsættende; men vi kunne ikke see, de smelte sammen til nogen Enhed. Var Mynster en udmærket Prædicant, som han ogsaa her stundom kaldes, kan han ikke have været en „Declamator", som han hyppigen benævnes, ligesom i „Sandhedsvidne"=Artiklen. Og havde Kierkegaard, som han atter og atter bekræfter, „Hengivenhed" for Mynster, ere saa mange næsten haanlige Ytringer uforklarlige, hvilke culminere i „Papirernes" sidste Bind i Udtryk som: „den høisalige Løgner Biskop Mynster" (S. 80), i et Sted som S. 38: „Mynsters mangeaarige, lurvede, lumpne Christendomsforkyndelse, der har sat Forgyldning paa Middelmaadigheden, har naturligvis bidraget til, at der i Danmark er vel ikke eet eneste Menneske, som jo er i Middelmaadighedens Vold". — „Hans „Erindringer" ender omtrent med dette Ønske: at ligge som en ærlig Mand i sin Grav. Det ligner ham. Han var dog i en vis Forstand en Bedrager i det Store. Saaledes er denne sidste Uforskammethed ogsaa i sin Orden. Mig synes, at naar man, efter den Maalestok som han, har besveget det Herlige ved falskt at nyde et heelt Liv igjennem Anseelse, som var han en af de Herlige — mig synes, at saa burde man ikke være saa ubeskeden at ønske at ligge som en ærlig Mand i sin Grav, men være taknemlig, at det holdt, saa længe man levede".(!)

Baade Sibbern og Martensen[1]) have fremhævet,

---

[1]) „Af mit Levnet", S. 78—79.

at Kierkegaard var sygelig, og at „Sygdommen i det dybe Gemyt i Aarenes Løb mere og mere tog Overhaand“. Tilvisse vil Enhver, som i Kierkegaards ældre Skrifter har fundet Næring og Fremme for sit religiøse Liv, helst see hans Senere fra dette Synspunkt. Men der bør protesteres imod, at hvad der var sygeligt, skal gjøres til det Normale og Ideale; „en og anden Usandhed“ — hedder det med Rette i Dr. Zeuthens „Afhandlinger“ [1]) — „kan for Mange have en tiltrækkende Kraft, ligesom Vildt behager Mange meest, naar det, som man siger, har en Tanke“. — Endnu i den sidst udkomne danske Literaturhistorie til Brug for Skoler af Dr. Winkel-Horn hedder det: at Kierkegaard „gjør med den yderste Grad af Consequents Christendommens ideale Fordring gjældende“ [2]). En saadan Yttring har noget Vildledende, særligt for Unge. Hvad Kierkegaard gjorde gjældende, var en enkelt Side af Christendommen, som han betonede med „den yderste Grad af Consequents“. Men Spørgsmaalet er: om ikke den enkelte Side af noget Mangesidigt, naar det næsten udelukkende fastholdes, medfører et falskt Resultat, — bliver, efter Martensens Udtryk, „Sophistik“ og Usandhed.

Man vil vel indvende, mod hvad vi have yttret om de „Frugter“ af Kierkegaards Christendom, som de efterl. Papirer frembyde: at Kierkegaard jo ikke gjorde Fordring paa selv at være en sand Christen,

---

[1]) S. 278. [2]) S. 127.

en Troens Ridder; han vilde kun være en Slags Digter, der pegede paa det Christelige og skærpede dettes Ideal. Dette er nu, som Mynster sagde, „meget mageligt“, men vil aldrig kunne tilfredsstille Nogen. Skal en Lærer have „Myndighed“, maa han virkelig selv i noget Maal vise sig gjennemtrængt af Det, han forkynder; det maa være blevet til Liv og Personlighed hos ham selv. Saaledes har det, trods menneskelig Svaghed, været hos alle Lærere, som i Sandhed indskærpede den ideale Christendom. Er Forkyndelsen streng, maa man føle, at den Vedkommende først og fremmest har været streng mod sig selv; ellers bliver det Hele kun et pikant Spil og en Leg. Det var nu kun enkelte af Christendommens strenge Fordringer, som Kierkegaard fremdrog: om at „forlade Alt“, om at „hade Fader og Moder“; hvorfor omtalte han saa lidet det ligesaa strenge Bud: „Elsker Eders Fjender“? Der vilde hans egen Uoverensstemmelse være traadt endnu stærkere frem. Til at see Dette behøves ikke engang de „efterladte Papirer“; de samlede „Bladartikler“ give Vidnesbyrd nok om, i hvilken Ukjærligheds Aand han svarede alle dem, der havde vovet at fremføre nogen Indvending mod hans Sensations-Artikel.

Hvad vi have sagt, er vistnok ingenlunde noget Betydeligt eller Nyt; det er simple, men forhaabentlig sunde Ting, om hvilke dog enhver Christen fremfor Alt burde være paa det Rene. Men det Sunde og Simple er ofte det, som ved den herskende Tidsaand

kan være meest tilbagetrængt; og har ingen Andre villet tage Ordet om disse Ting i de senere Aar, maa det vel indrømmes, at Den, der her har skrevet, paa Grund af sit nære Forhold til den Mand, som var Hovedgjenstand for Kierkegaards Angreb, kan i flere Henseender være nærmest dertil. Man vil paa den anden Side let formode Hildethed og Partiskhed hos os; disse Egenskaber ere dog ikke blevne tillagte vore tidligere „Erindringer og Bemærkninger om Mynster", som af Mænd, hvis Dom vi kunne tillægge Vægt, har faaet Vidnesbyrd om „Objectivitet". — Et mere almindeligt Hovedpunkt, mod hvilket vi have villet protestere, er den Hurtighed, hvormed Domme gaae over i Literaturhistorier og Skolebøger, skjøndt den saakaldte „Historiens Dom" ingenlunde har sagt sit sidste Ord, og som altsaa endnu ikke kunne betragtes som færdige eller afsluttede. Dette finder ogsaa Sted paa andre Omraader; det er saaledes paa det æsthetiske meer end tvivlsomt, om Heibergs Kritik over Oehlenschläger (ved hvilken man ignorerer den Modstand, den fandt hos sagkyndige Samtidige: Hauch, Hjort, Wilster, Sibbern, P. L. Møller o. A.) kan gjøres uden Videre til en Høiesteret. Men fremfor Alt er Dommen om S. Kierkegaard og hans Domme over de samtidige Lærere ingenlunde saa klaret, at noget afgjørende Ord herom bør forelægges Ungdommen.

Kjøbenhavn. — Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri.

